

„გონიერი კონტრაქტის“ (Smart Contract) სამართლებრივი რეგულირების ზოგიერთი კონსეპტუალური საკითხი*

პროფ. დოქ. ზვიად გაბისონია

შოთა რუსთაველის საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის გენერალური დირექტორი

I. გონიერი (სმარტ) კონტრაქტის არსი

ბლოკჩეინ ტექნოლოგიებისა¹ და ციფრული კომუნიკაციების სისტემების განვითარებასთან ერთად, განსაკუთრებულად იზრდება ინტერესი სმარტ კონტრაქტის (Smart Contract), ანუ ე.წ. „გონიერი კონტრაქტის“ - როგორც აღნიშნული ტექნოლოგიის ყველაზე ქმედითი ინსტრუმენტის მიმართ. სწორედ სმარტ კონტრაქტის მეშვეობით ბიზნესს შეუძლია მიიღოს ის სიკეთეები, რაც შედეგად მოყვება ციფრული ტექნოლოგიების განვითარებას².

სმარტ კონტრაქტზე მსჯელობა აქტუალური გახდა ინტერნეტ სივრცეში ბლოკჩეინისა და კრიპტოვალუტის გამოჩენის შემდეგ, ბლოკჩეინი და სმარტ კონტრაქტი განიხილება, როგორც მონაცემთა შენახვის იურიდიულად აღიარებული მეთოდი, იმ პირობით, რომ ისინი წინააღმდეგობაში არ მოვლენ არსებულ წესებთან და კანონებთან³.

*აღნიშნული სტატია ქვეყნდება კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის მიერ დაფინანსებული საგრანტო პროექტის - „ინტერნეტ სამართალი“ - ფარგლებში.

¹ ბლოკჩეინ ტექნოლოგიების არსისა და რეგულირების პრობლემების შესახებ იხ. ზ. გაბისონია ბლოკჩეინ ტექნოლოგიების სამართლებრივი რეგულირების არსი და პრობლემები. შედარებითი სამართლის ქართულ-გერმანული ჟურნალი, N3/2019, 2019, 5-10.

² ლ. ხიხაძე, ბლოკჩეინ ტექნოლოგიებისა და ციფრული კომუნიკაციების განვითარების მომავალი თანამედროვე გლობალურ ბიზნესში, 485.

³ იქვე.

როგორც იურიდიულ, ისე ინფორმაციული ტექნოლოგიების საზოგადოებაში არ არსებობს უნივერსალურად აღიარებული ცნება, თუ რა არის გონიერი კონტრაქტი. უფრო მეტად ეს ტერმინი გამოიყენება კონცეფციების ფართო სპექტრისთვის, რომელთაც ორი განმსაზღვრელი ელემენტი აქვთ: „კონტრაქტი“ და მისი „გონიერულობის“ თვისება. ქვემოთ განვიხილოთ, თუ რას ნიშნავს ეს ელემენტები და რა წარმოადგენს „გონიერი კონტრაქტის“ სხვადასხვა კონცეფციას, იმისათვის, რომ ვნახოთ, როგორ იმოქმედებს სამართლებრივი „კონტრაქტირების“ გარკვეული ასპექტები გონიერი კონტრაქტების კონტექსტში⁴.

ამ დროისათვის არ არსებობს სმარტ კონტრაქტების ზოგადი კლასიფიკაცია, მაგრამ თანამედროვე კონტრაქტების გამოყენების გადმოსახედიდან შეიძლება გამოიყოს სმარტ კონტრაქტების შემდეგი სახეობები⁵:

- ქონებრივი ურთიერთობების კონტროლი - ციფრული ოპერაციების ფლობა და გატარება ციფრული აქტივებით, მათ შორის კრიპტოვალუტა და მონეტები (Bitcoin, ETH, XRP და სხვა);

⁴ გონიერი კონტრაქტები; სამართლებრივი ჩარჩო და სახელმძღვანელო მითითებები კანონმდებლობისთვის, გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოება (GIZ), თბილისი, 2018, 9.

⁵ Аналитический обзор по теме «Смарт-контракты», Банк России, 2018, 4.

- ფინანსური მომსახურება - სავაჭრო ფინანსირება, ვაჭრობა ბირჟაზე, აუქციონებში მონაწილეობა და სხვა;

- სესხის ვალდებულებები - ვალდებულებების შესრულება საბანკო პროდუქტების სხვადასხვა ფორმით მოვლენების დაწყების დროს;

- სოციალური მომსახურება - არჩევნებში კენჭისყრის ჩატარების პროცედურები, დაზღვევის პროცესები;

- მიწოდების მართვის ორგანიზაცია საქონლის შესანახად.

ინფორმაციული ტექნოლოგიების საზოგადოებაში ტერმინი „კონტრაქტი“ ზოგჯერ სხვანაირად გამოიყენება და შესაძლოა, მოიაზრებოდეს როგორც თვითაღსრულებადი კოდი, ვიდრე სამართლებრივად აღსრულებადი უფლებები, ვალდებულებებო და ხელშემკვრელ მხარეთა შორის შეთანხმებული სხვა ასპექტები.⁶

ბლოკჩეინზე დაფუძნებული გონიერი კონტრაქტები არის ორ მხარეს შორის შეთანხმება, რომელიც იწახება ბლოკჩეინ მონაცემთა ბაზაში ეს ხაზს უსვამს სემანტიკურ სირთულეებსა და გაუგებრობებთან დაკავშირებულ მნიშვნელოვან საკითხს, რასაც შესაძლოა, ხშირად ჰქონდეს ადგილი გონიერი კონტრაქტის კონტექსტში წარმართული დისკუსიებისას, იქიდან გამომდინარე, რომ სპეციალურ ტერმინებს ან კონკრეტული ჯგუფისთვის ენდემურ ტერმინებს იყენებს სხვადასხვა პროფესია⁷.

როგორც წესი, ტრადიციული ხელშეკრულება, გამოხატულია ბუნებრივი ენით ყოველგვარი ავტომატიზებული ასპექტების ან ელემენტების გარეშე (ე.ი. ხელშე-

კრულება, რომელიც არანაირად არ მოიცავს, არ დადებულია და არ სრულდება ან აღსრულდება კომპიუტერული პროგრამის მეშვეობით ვერ ჩაითვლება „გონიერად“); თავის მხრივ, სამართლებრივი პერსპექტივიდან, მხოლოდ კომპიუტერული პროგრამა ან კომპიუტერული კოდი, მხარეთა შეთანხმების გარეშე, რომელიც იყენებს ამ კომპიუტერულ პროგრამას ან კოდს, ვერ ჩაითვლება „კონტრაქტად“, იმის მიუხედავად, თუ რამდენად ეფექტიანი თუ გონივრულია კომპიუტერული პროგრამა ან კოდი წინასწარ დაპროგრამებული ნაბიჯების შესრულებაში. სინამდვილეში, ტერმინი „გონიერი“ ამ კონტექსტში ეხება ავტომატიზებულობის თვისებას - ე.ი. კომპიუტერული პროგრამის შესაძლებლობას, განახორციელოს გარკვეული ქმედებები ავტომატიზებული პროცესის შედეგად. ამ მოვლენების მთავარი უპირატესობა ის არის, რომ მათი გამოყენება შეიძლება მესამე მხარის ჩარევის გარეშე. შესაბამისად, ტერმინი „კონტრაქტი“ აღნიშნავს შეთანხმებას, რომელიც მიღწეულ იქნა მხარეთა შორის სამართლებრივად აღსრულებადი უფლებებისა და ვალდებულებების შედეგად. სმარტ კონტრაქტების შესრულების წესები არ შეიძლება შეიცვალოს მონაწილე მხარეთა შეთანხმების შემდეგ.⁸

ზოგიერთი ავტორი მიუთითებს ორ ძირითად შემთხვევაზე, როდესაც გამოიყენება ტერმინი „გონიერი კონტრაქტი“. კერძოდ, ისინი განასხვავებენ „გონიერი კონტრაქტის კოდის“ კონცეფციას „გონიერი სამართლებრივი კონტრაქტის“ კონცეფციისგან.⁹ „გონიერი კონტრაქტის“ ცნებაში, როგორც წესი, ნაგულისხმებია გონიერი

⁶ გონიერი კონტრაქტები; სამართლებრივი ჩარჩო და სახელმძღვანელო მითითებები კანონმდებლებისთვის, გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოება (GIZ), თბილისი, 2018, 9.

⁷ ნ. კანდელაკი, ბლოკჩეინ ტექნოლოგიის გამოყენების პერსპექტივები ელექტრონულ მმართველობაში, სტუის შრომები, №3 (513), 2019, 15.

⁸ Аналитический обзор по теме «Смарт-контракты», Банк России, 2018, 4

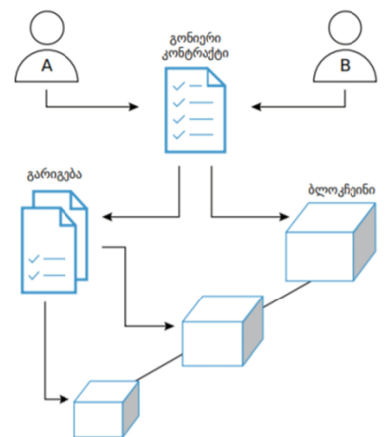
⁹ C. Clack/V. Bakshi/L. Braine, Smart Contract Templates: foundations, design landscape and research directions, 2016, იხ. ბმულზე <https://arxiv.org/abs/1608.00771>.

სამართლებრივი კონტრაქტი და არა გონიერი კონტრაქტის კოდი.

„გონიერი კონტრაქტის კოდი“ ეხება კომპიუტერულ კოდს, რომელიც მისი განხორციელებისას, იყენებს პირობით ლოგიკას, რათა შეაფასოს, შესრულდა თუ არა ერთი ან რამდენიმე წინასწარ განსაზღვრული პირობა და ასეთ შემთხვევაში, ავტომატურად ასრულებს კონკრეტულ დავალებებს. ამ პროცესს ხანდახან ეძახიან „თუ/მაშინ“, ან „თუ ეს, მაშინ ის“, ან „IFTTT“ პროგრამირებას („ეს“ არის პირობა ან „ტრიგერი“, და „ის“ არის დავალება, რომელიც შემდგომ სრულდება).¹⁰ ამ დავალებებს შეიძლება ჰქონდეთ სახელშეკრულებო ან სამართლებრივი დატვირთვა. ისინი შეიძლება მოიცავდეს კომპიუტერული პროგრამის მიერ ზომების მიღებას ვალდებულების შესასრულებლად (მაგალითად, გასცეს ინსტრუქციები ვალის გადახდაზე), ან უფლებების განხორციელებაზე (მაგალითად, გააგზავნოს იჯარის ან დერივაციული ხელშეკრულების შეწყვეტის შესახებ შეტყობინება). დავალებმა შეიძლება ასევე გამოიწვიოს საკუთრების უფლების გადასვლა (მაგალითად, თუკი დავალება არის საკუთრების უფლებების რეესტრის განახლება). თუმცა, არ არის აუცილებელი, რომ ამ დავალებებს ჰქონდეთ რაიმე სახელშეკრულებო ან სამართლებრივი დატვირთვა, და გონიერი კონტრაქტის კოდი შესაძლოა, საერთოდ არანაირ შეხებაში არ იყოს სამართლებრივ კონტრაქტთან. ამის საპირისპიროდ, „გონიერი სამართლებრივი კონტრაქტი“ გულისხმობს სამართლებრივ ხელშეკრულებებს, რომლებიც ნაწილობრივ ან სრულად წარმოდგენილია ან/და სრულდება კომპიუტერული პროგრამის საშუალებით (სხვაგვარად რომ ვთქვათ, მხარის სახელშეკრულებო ვალდებულებები სრულდება კომპიუტერული პროგრამის ავტომატური შესრულებით). ზოგიერთი ავტორი, ამ ორივე საბაზისო კონცეფციის გათვალისწინებით, ავტომატიზაციის და აღსრულებადობის ასპექტებზე ყურადღების გამახვილებით, შეეცადა, უფრო ყოვლისმომცველად განემარტა გონიერი კონტრაქტები: „გონიერი კონტრაქტი არის ავტომატიზებული და აღსრულებადი შეთანხმება. ავტომატიზაცია ხდება კომპიუტერის მიერ, თუმცა ზოგიერთი ნაწილი შეიძლება მოითხოვდეს ადამიანის ჩარევას და კონტროლს. აღსრულება ხდება უფლებებისა და ვალდებულებების სამართლებრივი აღსრულების გზით ან კომპიუტერული კოდის გაყალბებისგან დაცული შესრულებით.“

საკითხის სიცხადისათვის მოვიყვანოთ სქემური მაგალითი (სქემა 1):

სქემა 1: ბლოკჩეინის გამოყენება გონიერი კონტრაქტებისთვის

როგორც ზემოთ აღინიშნა, გონიერი კონტრაქტი არა მხოლოდ მოითხოვს ხელშეკრულ მხარეთა შორის შეთანხმებას, არამედ მას ასევე ახასიათებს სრული ან ნაწილობრივი ავტომატიზაცია: „ავტომატიზაცია კომპიუტერის მიერ, თუმცა ზოგიერთი ნაწილი შეიძლება მოითხოვდეს ადამიანის ჩარევას და კონტროლს.“ ამდენად, სახეზე უნდა იყოს კომპიუტერული პროგრამის მიერ თვითგაფორმების, თვითშესრულების

¹⁰ გონიერი კონტრაქტები; სამართლებრივი ჩარჩო და სახელმძღვანელო მითითებები კანონმდებლებისთვის, გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოება (GIZ), თბილისი, 2018, 11.

ან თვითაღსრულების გარკვეული ხარისხი, სადაც ხელშემკვრელ ან მესამე მხარეებს არ მოეთხოვებათ ქმედების განხორციელება ან ჩარევა. თუმცა ადამიანის გარკვეული ჩარევა არ ამცირებს კონტრაქტის „გონიერ“ ბუნებას. არაავტომატიზებული ხელშეკრულებები არ წარმოადგენენ გონიერ კონტრაქტებს, იმის მიუხედავად, ისინი დაიდო ან წარმომადგენლობა განხორციელებული იყო ელექტრონულად (მაგალითად, ხელშეკრულება, რომელიც უბრალოდ დაიდო ელექტრონულად ელ. ფოსტების გაცვლით ან, რომელიც ასახულია ელექტრონულ ფაილში), თუ კომპიუტერული პროგრამის მეშვეობით (მაგალითად, შეთანხმება, რომლის მიხედვითაც ხდება კომპიუტერული პროგრამის შესყიდვა ან დაქირავება) და მიიჩნევა „არაგონიერ კონტრაქტებად“.

„გონიერი“ კონტრაქტები აუცილებლად ჭკვიანს არ გულისხმობს - სინამდვილეში, უმეტეს შემთხვევაში, ეს სახელი ალბათ შეცდომითია. კონტრაქტს „ჭკვიანი“ მხოლოდ მაშინ უნდა დაერქვას, თუკი კომპიუტერულ პროგრამას შეუძლია, გააკეთოს და აკეთებს უფრო მეტს, ვიდრე ავტომატურად შეასრულოს წინასწარ დადგენილი მარტივი პირობითი ქმედებები — ე.ი. ავტომატიზაცია დაშენებულია გარკვეულ ხელოვნურ ინტელექტზე (AI). DLT-ს გარემოში ქმედებების ავტომატიზაცია, როგორც წესი, მოითხოვს კომპიუტერების ან სხვა მოწყობილობების გამოყენებას.¹¹ პროგრამიდან, რომელიც ასრულებს მხოლოდ მარტივ წინასწარ განსაზღვრულ პირობით ქმედებებს და გონიერი კონტრაქტის მხოლოდ როგორც „გონიერი კონტრაქტის კოდის“ ზემოთ მითითებული გაგებიდან, დამკვი-

დრდა გამონათქვამი, რომ გონიერი კონტრაქტები არც „გონიერია“ და არც „კონტრაქტია“, ამ სიტყვების ტრადიციული გაგებით. მაგალითისთვის, ბლოკჩეინი არის ტრანსაქციის მონაცემის განაწილებული სისტემა, რომელიც იმართება თანაბარი ქსელების მეშვეობით. ის მოიცავს ჩანაწერების მუდმივად მზარდ სიას (ბლოკებს), რომლებიც დაკავშირებულია და დაცულია კრიპტოგრაფიის მეშვეობით. თითოეული ბლოკი, როგორც წესი, მოიცავს წინა ბლოკის კრიპტოგრაფიულ ნიშანს, ავტომატურ შტამპ-საათს და ტრანსაქციის მონაცემს, რაც მას თვისებრივად რეზისტენტულს ხდის მონაცემების ცვლილებისადმი. მონაცემთა ბაზაში ნებისმიერი ცვლილება მოითხოვს ტრანსაქციის შექმნას, რომელიც კრიპტოგრაფიულად ხელმოწერილია მისი შემქმნელის მიერ, და რომელიც აღირიცხება როგორც ახალი ბლოკი მას მერე, რაც მას მიიღებენ ბლოკჩეინის მონაწილეები. რომელზეც იმუშავებს ამ ქმედებების აღმასრულებელი კომპიუტერული პროგრამა. ხელშეკრულებების ავტომატიზებული დადება, შესრულება და აღსრულება, ან უფრო ზოგადად, შესაბამისი დავალებების შესრულება, შეიძლება მოხდეს როგორც საზიარო ისე განაწილებულ მონაცემთა ტექნოლოგიაზე. მართალია, გონიერი კონტრაქტები და DLT ან ბლოკჩეინი (როგორც DLT-ს ყველაზე ცნობილი გამოყენება) ხშირად ერთ ჭრილში განიხილება, ისინი, პრინციპულად, განსხვავდებიან ერთმანეთისგან. თუმცა DLT-ს აქვს გარკვეული მახასიათებლები, რომლებიც მას მიმზიდველს ხდის გონიერი კონტრაქტებისთვის. DLT შედგება ჩანერილი მონაცემების კომპლექტისგან, რომელიც კომპიუტერულ ქსელში ნაწილდება იმგვარად, რომ თითოეული მონაწილე (ან „კვანძი“) ფლობს (იდენტურ) მონაცემთა კომპლექტს. ასეთ საზიარო მონაცემთა ბაზაში მონაცემების ჩანე-

¹¹ გონიერი კონტრაქტები; სამართლებრივი ჩარჩო და სახელმძღვანელო მითითებები კანონმდებლებისთვის, გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოება (GIZ), თბილისი, 2018, 11.

რა ან ჩანანერის შეცვლა საჭიროებს კვანძების თანხმობას განაწილებულ მონაცემთა კონსენსუსის მეთოდით. როდესაც მონაცემი დასტურდება და დამტკიცდება კვანძის მიერ, მონაცემი იწერება და ახლდება ყველა კვანძში ერთდროულად, ისე, რომ მონაცემი ნებისმიერ დროს და ყოველ კვანძზე არის იდენტური. კომპიუტერის ქსელი შეიძლება იყოს საჯარო ან კერძო/პირადი და როგორც ამ ქსელზე წვდომა, ან/და ისე მისი მონაწილეების შესაძლებლობა, იხილონ ქსელში არსებული კონკრეტული მონაცემი, შეიძლება შეიზღუდოს. ზოგიერთ შემთხვევაში, განაწილებულ მონაცემს შეიძლება ჰყავდეს ერთი ან მეტი „ოპერატორი“ უპირატესი ადმინისტრირების უფლებით, მაგალითად განახორციელოს ცვლილებები განაწილებულ მონაცემთა სისტემის კოდში. ასეთი ოპერატორის ყოლა შესაძლოა, ალოგიკური ჩანდეს, განაწილებული მონაცემის გამანაწილებელი ბუნებიდან გამომდინარე და მის საფუძვლად არსებული პირველადი კონცეფციიდან გამომდინარე, რაც იყო ნდობით აღჭურვილი ცენტრალური ადმინისტრაციის ან შუამავლების შეცვლა თავად სისტემის მიმართ ნდობით. თუმცა, არსებობს ასეთი რამდენიმე DLT პლატფორმა, რომელიც შეიქმნა და განაგრძობს არსებობას.¹²

როგორც კი თითოეული ბლოკი დადასტურდება, როგორც ნამდვილი, შესაბამისი კონსენსუსის მეთოდით, მოხდება მისი დაკავშირება ან „მიჯაჭვა“ ბლოკჩეინში არსებულ წინამორბედ ბლოკებთან. კოდირებისა და ავტომატიზაციის მიზნებისთვის თეორიულად, ზოგიერთი სახელშეკრულებო დათქმა შეიძლება ადვილად მიდრეკილი იყოს კოდირებისა და ავტომატიზაციისკენ.

ფაქტია, რომ სმარტ კონტრაქტს ექნება შესაძლებლობა, ეკონომიკური სიკეთეები დამოუკიდებლად განკარგოს და მოახდინოს ტრანსაქციების ავტომატიზება. როგორც სამართლის დიგიტალიზაციის ცნობილი გერმანელი მეცნიერი პროფ. შ. ბრაიდენბახი და დოქ. ფ. გლატცი სმარტ კონტრაქტის სამართლებრივ ბუნებაზე მიუთითებენ, „მას შეუძლია ცნობილი სამართლებრივი ტრანზაქციებიდან, მაგალითად, ნასყიდობიდან, აილოს ტრანზაქციის ლოგიკა და ის დამოუკიდებლად განახორციელოს. აქ ხელშეკრულების შემადგენელი ნაწილების ადგილს იკავებს სოფთვეარი. სამართლებრივი ხელშეკრულებების მიერ მხარეთა სინალაგმატური ვალდებულებების განსაზღვრის ნაცვლად სმარტ კონტრაქტები უფრო მეტად ნააგავს პროდუქტების ავტომატს, რომელიც მექანიკურად აიძულებს მყიდველს ნასყიდობის ფასის გადახდას“.¹³

როგორც ზემოთ აღინიშნა, გონიერი კონტრაქტი ასევე უნდა იყოს პრაქტიკაში აღსრულებადი. ზოგადად განიხილება აღსრულების ორი გზა: აღსრულება კონკრეტული იურისდიქციის კანონით გათვალისწინებული უფლებებისა და იარაღების გამოყენებით, („სამართლებრივი აღსრულება“), ან ე.წ. გაყალბებისგან დაცული კომპიუტერული კოდის შესრულებით („პრაქტიკული აღსრულება“): „აღსრულებადი უფლებებისა და ვალდებულებების სამართლებრივი აღსრულების გზით, ან გაყალბებისგან დაცული კომპიუტერული კოდის შესრულებით.“ ეს სხვაობა ეხება იმ ძირეულ განსხვავებას, რაც არსებობს გონიერ სამართლებრივ კონტრაქტსა და გონიერი კონტრაქტის კოდს შორის. (გონიერი) სამართლებრივი კონტრაქტი სამართლებრივ

¹² გონიერი კონტრაქტები; სამართლებრივი ჩარჩო და სახელმძღვანელო მითითებები კანონმდებლებისთვის, გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოება (GIZ), თბილისი, 2018, 11.

¹³ შ. ბრაიდენბახი/ფ. გლატცი, სამართლის დიგიტალიზაცია, შედარებითი სამართლის ქართულ-გერმანული ჟურნალი, N1/2020, 2020, 6.

ბრივად აღსრულებადი უნდა იყოს სასამართლოში — სხვაგვარად რომ ვთქვათ, სასამართლომ უნდა ცნოს, რომ მხარეთა შორის შეთანხმება არის სამართლებრივად მბოჭავი ძალის მქონე და, როგორც ასეთი, შეუძლია, გარკვეული საშუალებებით აღსრულოს მხარეთა სამართლებრივი უფლებები. მაგალითად, გამსესხებელს შეუძლია, მოსთხოვოს სასამართლოს, აღასრულოს (გონიერი) სამართლებრივი კონტრაქტიდან გამომდინარე მისი უფლება, მოითხოვოს გადახდა მსესხებლისგან; თავის მხრივ, სასამართლოს შეუძლია, მოსთხოვოს მსესხებელს, განახორციელოს გადახდა გამსესხებლისთვის და, ამასთან, სასამართლოს ან სხვა რეალურად არსებულ უფლებამოსილ ორგანოს შეუძლია უზრუნველყოს ამის იძულებით აღსრულება, მაგალითად მოვალის ქონების დაყადაღებით. აქ „გაყაღებისგან დაცული“ ეხება პროგრამას, რომელიც მოქმედებს იმგვარად, რომ შეუძლებელია მისი შეჩერება გამიზნული თუ შემთხვევითი ქმედებით.

II. იურიდიული ძალის მქონე და მბოჭავი კონტრაქტების არსებობა

როგორც ექსპერტები აღნიშნავენ, კანონმდებლებისთვის ფუნდამენტური საკითხია — გონიერი კონტრაქტები არის თუ არა იურიდიული ძალის მქონე და მბოჭავი კონტრაქტები, რომლებიც ხელშემკვრელი მხარეებისთვის წარმოშობს სამართლებრივ ვალდებულებებს.¹⁴

ყველა სამართლებრივ სისტემას აქვს თავისი წესები, რომლებიც ეხება კონტრაქტის იურიდიულ ძალას და მბოჭავ ხასიათს. ყველა იურისდიქციაში ეს საკითხი

წყდება შესაბამისი სამართლებრივი წესების გათვალისწინებით და ყველა სამართლებრივი სისტემა თავის მინიმალურ მოთხოვნებს ადგენს. მიუხედავად იმისა, რომ თითოეული სამართლებრივი სისტემა მისთვის უნიკალურ კითხვებს სვამს, ბევრი ასპექტი და მიდგომა საკმაოდ მსგავსი ან შედარებადია.

თუ კონტინენტური სამართლის იური-სდიქციის მაგალითად გერმანულ სამართალს მოვიყვანთ, კონტრაქტი იდება ხელშემკვრელი მხარეების „შეთანხმებით“ „არსებით პირობებზე“. „არსებითი პირობები“ (მხარეები და მათი შესრულების ვალდებულებები) უნდა განისაზღვროს ან საკმარისად განსაზღვრადი უნდა ისევე, როგორც კონტინენტური სამართლის სხვა იურისდიქციებში, მხარეებს შეუძლიათ განსაზღვრონ კონტრაქტის შინაარსი და ფორმა იმპერატიული ნორმებით დადგენილ ფარგლებში. შეთანხმება ყველა ვალდებულებასა და მოთხოვნაზე, გარდა „არსებითი პირობებისა“, განისაზღვრება შესაბამისი სამართლებრივი ნორმების თანახმად. თუ მხარეები სხვაგვარად არ შეთანხმდებიან, გავრცელდება დისპოზიციური ნორმები ინდივიდუალური გარემოებების ან დამკვიდრებული პრაქტიკის, ან საბაზრო სტანდარტების მეშვეობით.

ასე, მაგალითად, მანქანის შესყიდვისას, „არსებითი პირობები“ შეიძლება იყოს: გამყიდველის და მყიდველის ვინაობა, გამყიდველის ვალდებულება, კონკრეტულ მანქანაზე საკუთრების უფლება (თავად მანქანასთან ერთად) გადასცეს მყიდველს და მყიდველის ვალდებულება, გადაიხადოს კონკრეტული ნასყიდობის ფასი და მიიღოს გადაცემული სიკეთეები გამყიდველისგან.

ისევე გერმანულ სამართალზე დაყრდნობით, ხელშეკრულება იდება „ნების ცალმხრივი ურთიერთშესატყვისი გამოვლენების“ საფუძველზე. ნების გამოვლენა

¹⁴ გონიერი კონტრაქტები; სამართლებრივი ჩარჩო და სახელმძღვანელო მითითებები კანონმდებლებისთვის, გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოება (GIZ), თბილისი, 2018, 24

არის განზრახვის გამოხატვა, რომელიც მისამართულია კონკრეტული სამართლებრივი შედეგის მიღწევისკენ (ანუ, სამართლებრივი ურთიერთობის წარმოქმნის, შეცვლის ან შეწყვეტისკენ). ნების გამოვლენები, რომლებიც ქმნიან კონტრაქტს, არის: შეთავაზება (ოფერტი) ერთი მხარის მიერ და მისი მიღება (აქცეპტი) მეორე მხარის მიერ. ორივე მხარემ შეიძლება გამოხატოს თავის ნება და, ამგვარად, დადოს ხელშეკრულება მასზე ხელმოწერით ან სხვაგვარად თანხმობის გამოხატვით. ხელშეკრულებაში გაწერილია მხარეთა შესაბამისი მოვალეობები.

გარკვეულ პირობებში მხარეებმა, აგრეთვე, შეიძლება გამოავლინონ ნება ნაგულისხმევად, გარკვეული ქმედებების განხორციელებით ან ქმედებებისგან თავის შეკავებით და „დუმით“. თითოეული ნების გამოვლენის (ოფერტის და აქცეპტის) არსებობა და შინაარსი უნდა შეფასდეს მისი მიმღები პირის პერსპექტივიდან. რა თქმა უნდა, მხარეებს შეუძლიათ, დადონ კონტრაქტები პირადად (ან, სულ მცირე, უშუალოდ ერთმანეთთან, თუნდაც ფიზიკურად ერთ სივრცეში არ იმყოფებოდნენ), წარმომადგენლობა მიანდონ მესამე პირებს (წარმომადგენლებს), ან დანიშნონ მესამე პირები მათი ნების გამოვლენის გადასაცემად ან მისაღებად (კურიერი).

თუ გონიერი კონტრაქტი ეფუძნება ტრადიციულ შეთანხმებას, რომელიც ჩვეულებრივი წესით არის დადებული (მაგალითად, პირადად მხარეების მიერ, ქალაქში ან ელექტრონული საშუალებით, ანუ ჩვენ არ ვართ ხელშეკრულების დადების მოდელის (Concluding Model) რეალობაში, სადაც კომპიუტერული პროგრამა დებს კონტრაქტს ავტონომიურად), იურიდიული ძალის მქონე კონტრაქტის დასადებად არსებული მოთხოვნები ისეთივეა, როგორიც ნებისმიერი

არაგონიერი (ესე იგი ტრადიციული, სამართლებრივი) კონტრაქტისთვის.¹⁵

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ბევრ სამართლებრივ სისტემაში ეს მოთხოვნები დაკმაყოფილდება, თუ კონკრეტული ტიპის კონტრაქტის არსებით პირობებზე საკმარისი შეთანხმება იქნება მიღწეული.

მხარეები შეიძლება შეთანხმდნენ კონკრეტული კომპიუტერული პროგრამის გამოყენებაზე ერთი ან მეტი კონკრეტული მიზნისთვის. ეს შეიძლება იყოს კონტრაქტის რომელიმე ასპექტის შესრულება ან მისი აღსრულება რაიმე გზით. კონტრაქტი (ან ოფერტი და აქცეპტი, რომლებითაც ის იდება), ჩვეულებრივ, დასტურდება პოზიტიურ, ბუნებრივ ენაზე არსებული განცხადებებით, რომლებითაც მხარეებმა ამ მიზნით მიმართეს ერთმანეთს. წესები, რომლებიც გამოიყენება შესაბამის სამართლებრივ სისტემაში, განსაზღვრავს, თუ და რა ფარგლებში უნდა განისაზღვროს ხელშეკრულება და მისი შინაარსი მხოლოდ ხელშეკრულების ტექსტის მიხედვით, თუ კი, აგრეთვე, გათვალისწინებულ უნდა იქნეს უფრო ფართო კონტექსტი კონტრაქტის განმარტების პროცესში.

ინტეგრირებულ მოდელში (Integrated model), ამისგან განსხვავებით, კონტრაქტი (სრულად ან ნაწილობრივ) შედგენილია პროგრამულ ენაზე. ამდენად, აუცილებელია, შესაძლებელი იყოს კონტრაქტის პროგრამული ენიდან, ან კონტრაქტის პროგრამულ და ბუნებრივ ენებზე მომზადებული ნაწილების კომბინაციიდან იმის დადგენარომ არსებობს „შეთანხმება“ „არსებით პირობებზე“.¹⁶

¹⁵ გონიერი კონტრაქტები; სამართლებრივი ჩარჩო და სახელმძღვანელო მითითებები კანონმდებლებისთვის, გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოება (GIZ), თბილისი, 2018 წელი, 24.

¹⁶ იქვე, 25.

მოქმედი სამართალი თუ უშვებს და რამდენად უშვებს შეთანხმების გამოხატვას (სახელშეკრულებო ვალდებულებების გაწერას), პროგრამულ ენაზე შესაბამისი სამართლის სისტემის (და ზოგჯერ სამართლებრივი სისტემის კონკრეტული კონტექსტის) მიხედვით გადაწყდება. ბევრი გარემოება ახდენს გავლენას იმაზე, თუ რამდენად მისაღები იქნება ეს. მაგალითად, კომპიუტერის კოდი შეიძლება, შეუფერებლად ჩაითვალოს ან ყველა, ან კონკრეტული ტიპის კონტრაქტისთვის (მაგალითად, სამომხმარებლო კონტრაქტებისთვის), იმის გამო, რომ ის არაა ადვილად წასაკითხი ან გასაგები (იგულისხმება არა უშუალოდ კოდი, არამედ მასზე დაფუძნებული საბოლოო კონტრაქტი). მოქმედი სამართალი შეიძლება ისე შორს წავიდეს, რომ დაადგინოს — ამგვარი პირობები არ ბოჭავს ერთ ან ორივე მხარეს. თუმცა, იგივე პრინციპი გამოიყენება ბუნებრივ ენაზე დადებული ნებისმიერი კონტრაქტის მიმართ, რომელთაც მხარეები ვერ ეცნობიან (მაგალითია იმ უცხო ენაზე შედგენილი კონტრაქტი, რომელიც მხარეებმა კარგად ან საერთოდ არ იცოდნენ).

კარგი არგუმენტები არსებობს იმ მოსაზრების მხარდასაჭერად, რომ რა ფარგლებშიც უშვებს სამართლებრივი სისტემა ხელშეკრულების ენის თავისუფალ არჩევანს, ეს არჩევანი არ უნდა ამოიწეროს ბუნებრივი ენებით. კონტინენტური სამართლის ბევრ სისტემაში, ზოგადად, შესაძლებელი უნდა იყოს მუხლების შედგენა პროგრამულ ენაზე.

გონიერ კონტრაქტებს და განაწილებულ მონაცემთა სისტემებს შეუძლიათ, ტრანსფორმაცია მოახდინონ მენარმეების მიერ დადებულ გარიგებებზე, მათ შესრულებასა და აღსრულებაზე. ამ პროცესების გაზრდილ ავტომატიზაციას გონიერი კონტრაქტების მეშვეობით შეუძლია გაზა-

რდოს ეფექტიანობა და შეამციროს ხარჯები, განსაკუთრებით იმ სექტორებისთვის, რომლებიც დიდი მოცულობით იყენებენ სტანდარტულ ხელშეკრულებებს.

ადამიანური შეცდომის რისკის შემცირება, მეტი გამჭვირვალობა და პოტენციურად, სასამართლოში მიმართული დავების რაოდენობის შემცირება. დღემდე დისკუსიის დიდი ნაწილი ეხებოდა ამ ახალი ტექნოლოგიის შესაძლო გამოყენების შემთხვევებსა და მის პრაქტიკულ უპირატესობებს. ამავდროულად, იურისტებმა და კანონმდებლებმა დაიწყეს კონკრეტული სამართლებრივი საკითხების და კითხვების იდენტიფიცირება, რაც ნამოიჭრება გონიერ კონტრაქტებსა და განაწილებულ მონაცემთა სისტემებთან დაკავშირებით. ასეთ საკითხებს შორისაა: მომხმარებელთა დაცვა, პასუხისმგებლობის განაწილება, მოტყუების/გაყალბების რისკი, აღსრულებადობა და მონაცემთა დაცულობა.

ბევრ შემთხვევაში, არსებული სამართლებრივი და საკანონმდებლო ჩარჩო შესაძლოა უშვებდეს გონიერი კონტრაქტების გამოყენებას. სასამართლოები, როგორც წესი, მიჩვეული არიან, გამოიყენონ სამართლებრივი პრინციპები, ინსტრუმენტები და ტექნიკები ახლებურ სიტუაციებში. თუმცა, პოლიტიკური პერსპექტივიდან, ეს ყოველთვის არ იწვევს სასურველ შედეგს; ან, შესაძლოა, ზოგი კანონი არ იყოს საკმარისად მოქნილი იმისათვის, რომ მისი მოთხოვნები დაკმაყოფილებულად ჩაითვალოს ავტომატიზებულ რეჟიმში. ამდენად, ზოგ შემთხვევაში შეიძლება, სასარგებლო, ან აუცილებელიც კი იყოს, რომ კანონმდებლებმა დააზუსტონ ან ცვლილებები შეიტანონ კანონებში, რომლებიც გამოიყენება გონიერი კონტრაქტების მიმართ, ან მიიღონ ახალი კანონმდებლობა, მაგალითად, იმისათვის, რომ აღიარებულ იქნეს განაწილებული მონაცემთა ტექნოლოგიის გამო-

ყენება საკუთრების უფლების დასტურად, თუკი არსებული კანონმდებლობა არ უშვებს ამგვარ აღიარებას. წინამდებარე დოკუმენტი წარმოადგენს გზამკვლევს კანონმდებლებისთვის, რომლებსაც სურთ, გაითვალისწინონ ეს საკითხები და შექმნან სამართლებრივი და საკანონმდებლო გარემო, რომელიც ხელს შეუწყობს გონიერი კონტრაქტების სათანადოდ გამოყენებას. ის მიმოიხილავს, რა არის გონიერი კონტრაქტები და რა ფუნქცია შეიძლება ჰქონდეთ მათ.

ეფექტიანობა და ხარჯი ცენტრალური ასპექტებია დისკუსიისა, თუ რატომ შეიძლება, მხარეებს სურდეთ გონიერი კონტრაქტების გამოყენება. ეფექტიანობის პოტენციური წყაროა ის ფაქტი, რომ გონიერი კონტრაქტები პროგრამული უზრუნველყოფის საშუალებით, ავტომატიზებული პროცესის შედეგად, ასრულებენ ხელშეკრულებასთან დაკავშირებულ გარკვეულ ამოცანებს.¹⁷ მართლაც, ავტომატიზაციის მეშვეობით შეიძლება შემცირდეს ხელშემკვრელი მხარეების დრო და ხარჯები. მაგალითად, ავტომატიზაცია შეიძლება გამოყენებულ იქნეს გარიგებების დადებასთან, შესრულებასა და აღსრულებასთან დაკავშირებული ორგანიზაციის სახელმძღვანელო და ადმინისტრაციული პროცედურების გასამარტივებლად. რა თქმა უნდა, ავტომატიზაცია, თავისთავად, არ არის ახალი კონცეფცია. ავტომატიზებული პროცესები და მომსახურება ჭარბობენ დღევანდელ ცხოვრებაში, დაწყებული ავტომატიზაციიდან წარმოების ინდუსტრიაში, დამთავრებული ინტერნეტბანკინგითა და ისეთი ყოველდღიური მაგალითებით, როგორიცაა სავაჭრო ავტომატების გამოყენება. თუ-

მცა, დღესდღეობით, სამართლებრივი ხელშეკრულებები, როგორც წესი, არ არის ავტომატიზებული და საჭიროებენ ადამიანის ჩარევას მათი შედგენის, დადების, შესრულების და შესრულების აღსრულების მიზნით. ეს შესაძლოა, აღმოჩნდეს დროისა და ხარჯის მხრივ ინტენსიური პროცესები. ამდენად, ამ პროცესების ან მათი ნაწილის ავტომატიზება ნამდვილად შესაძლოა იყოს მოგებიანი გაზრდილი ეფექტიანობის თვალსაზრისით. გონიერი კონტრაქტები შეიძლება, განსაკუთრებით ეფექტიანი იყოს იმ სექტორებისთვის, რომლებიც იყენებენ უაღრესად სტანდარტიზებულ სახელშეკრულებო პირობებს არსებითი ცვლილებების გარეშე. მაგალითად, მასობრივი გადაზიდვის და ბიზნესსექტორებში მასშტაბის სარგებლიანობამ შეიძლება გადააჭარბოს პროგრამული ინფრასტრუქტურის შექმნისა და შენარჩუნების ღირებულებას. გონიერი კონტრაქტები შეიძლება ასევე სარგებლიანი იყოს მთლიანად საზოგადოებისთვის, საჯარო თუ კერძო სექტორის ხარჯების, ასევე სასამართლოში წარმოებული დავების შემცირების თვალსაზრისით. ამას გარდა, გონიერ კონტრაქტებს შეიძლება მოჰყვეს სხვა უპირატესობაც, როგორც არის ხელშეკრულებაში შესვლის გამარტივება შუამავლის საჭიროების გარეშე, ან პირადობის დადგენის თუ გარიგებების გაფორმებისა და რეგისტრაციის გამარტივების სახით (როგორც, მაგალითად, ავტომანქანის საგზაო მოსაკრებლის ავტომატიზებული გადახდის შემთხვევაში). ასევე, გონიერი კონტრაქტების მეშვეობით შეიძლება ნახალისდეს ელექტრონული ხელმოწერების გამოყენება, გაიზარდოს გამჭვირვალობა და უფლებების ავტომატიზებული აღსრულებით შემცირდეს კონფლიქტები (ამდენად, აღარ იქნება საჭირო, რომ მხარემ შეახსენოს მეორე ხელშემკვრელ მხარეს მისი ვალდებულებების შესრულე-

¹⁷ გონიერი კონტრაქტები; სამართლებრივი ჩარჩო და სახელმძღვანელო მითითებები კანონმდებლებისთვის, გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოება (GIZ), თბილისი, 2018, 6.

ბის შესახებ ან, რომ მისი უფლებების აღსრულების მიზნით მიმართოს სასამართლოს). გონიერი კონტრაქტების კიდევ ერთი უპირატესობაა რისკის შემცირება ან გადატანა, როგორც ინდივიდუალური, ისე სისტემური რისკის თვალსაზრისით. ეფექტიანად ავტომატიზებული ფულადი სახსრების მოძრაობა ამცირებს ოპერაციულ და კონტრაგენტის რისკებს. ავტომატიზაციას ადამიანური შეცდომის რისკი ინდივიდუალურ შემთხვევებში (მაგალითად, თუკი ადამიანი დაუშვებს შეცდომას ტრადიციული ხელშეკრულების შესრულებისას განხორციელებული ქმედებებისას) გადააქვს კომპიუტერული პროგრამის გამოყენების რისკზე, რომელიც იმგვარად იმოქმედებს როგორც იყო კოდირებული. შესაბამისად, გონიერი კონტრაქტების შესრულებასთან დაკავშირებული დარღვევები ან შეცდომები პოტენციურად უკეთ იქნება შემცირებული და გაკონტროლებული (მაგალითად, იმის შემთხვევაში, რომ კომპიუტერული პროგრამა სწორად იქნა კოდირებული).¹⁸

III. სმარტ კონტრაქტების მიმართ გამოსაყენებელი სამართალი და იურისდიქცია

ერთ ერთ ურთულეს პრობლემად მიიჩნევა სმარტ კონტრაქტების მიმართ გამოსაყენებელ სამართალსა და იურისდიქციასთან დაკავშირებული საკითხები. როდესაც სახეზეა კონტრაქტის საერთაშორისო ელემენტი, განხილულ უნდა იქნეს მოქმედი კოლიზიური სამართალი და დავების გადაწყვეტა, არბიტრაჟი და სასამართლო ფორუმის არჩევის საკითხები - ეს კომპლექსური საკითხებია და მათზე არსებობს დიდი მოცულობის იურისპრუდენცია. თუმცა არ უნდა გამოგვრჩეს, რომ მოქმედი მოთხოვნებით შეიძლება შეიზღუდოს მხარეთა თა-

ვისუფლება, აირჩიონ ნებისმიერი მოქმედი სამართალი, იურისდიქცია, სასამართლო ან დავების გადაწყვეტის სხვა მექანიზმი. მაგალითად, თუკი საკითხი ეხება მომხმარებელს, მოქმედი სამართალი, იურისდიქცია და სასამართლოს არჩევა შესაძლოა, სავალდებულო კავშირში იყოს მომხმარებლის საცხოვრებელ ადგილთან. გარდა ამისა, ისევე როგორც არაგონიერი კონტრაქტის შემთხვევაში, შესაძლოა, გონიერ კონტრაქტთან დაკავშირებით განხორციელებულ სხვადასხვა ქმედებაზე გავრცელდეს რამდენიმე იურისდიქციის კანონმდებლობა. მაგალითად, თვითონ გონიერ კონტრაქტზე შეიძლება გავრცელდეს ფრანგული სამართალი. თუმცა, თუკი გონიერი კონტრაქტით გათვალისწინებული მომსახურება მიწოდებულ უნდა იქნეს ესპანეთში ან ესპანეთიდან, ან თუკი კონტრაქტი ეხება ესპანური ფასიანი ქაღალდების ან ქონების გადაცემას, შესაძლოა, ხელშეკრულებით გათვალისწინებულ ტრანსაქციაზე მოქმედებდეს ესპანური კანონმდებლობა, რომელიც ანესრიგებს საერთაშორისო ვაჭრობას, საგადასახადო საკითხებს და/ან ფასიანი ქაღალდების ან ქონების საკუთრებას.

თუკი გონიერი კონტრაქტისთვის გამოყენებულ განაწილებულ მონაცემს კვანძები განლაგებული აქვს სხვადასხვა იურისდიქციაში, ამან შეიძლება, წამოჭრას განსაკუთრებით რთული კითხვები მოქმედ სამართალსა და იურისდიქციასთან დაკავშირებით, რაც დამოკიდებული იქნება ხელშეკრულების საგანსა და კონკრეტულ იურისდიქციასთან არსებულ კავშირებზე, ასევე და დამაკავშირებელ ფაქტორზე, რაც რელევანტურად იქნება მიჩნეული მოქმედი კოლიზიური სამართლის ნორმებით¹⁹.

¹⁸ იქვე.

¹⁹ გონიერი კონტრაქტები; სამართლებრივი ჩარჩო და სახელმძღვანელო მითითებები კანონმდებლე-

მაგალითად, თუკი ამ ნორმების თანახმად, მოქმედი სამართალი განისაზღვრება იმ იურისდიქციით, სადაც ქონების ადგილსამყოფელია, ეს შეიძლება, რთული განსაზღვრი იყოს, განსაკუთრებით ბუნებრივი და არამატერიალური ქონების შემთხვევაში, რომელთა ადგილსამყოფელი შეიძლება განისაზღვროს საკუთრების შესახებ ჩანაწერის ადგილსამყოფელით და თუ ჩანაწერი განაწილებული მონაცემია, ეს თავისუფლად შეიძლება იყოს მსოფლიოს ნებისმიერი ქვეყანა.²⁰

ეს არ არის მაინცდამაინც ახალი საკითხი. ადგილი, სადაც მიჩნეულია, რომ ხორციელდება ქმედება, სადაც ინახება საკუთრების შესახებ ჩანაწერები, ან სადაც მიღებულია, საიდანაც გაგზავნილია, დამუშავდა ან ინახება მონაცემი, შეიძლება, ამჟამად განსხვავდებოდეს საფინანსო დაწესებულების, კორპორაციის ან შესაბამისი ინდივიდის ადგილსამყოფელისგან,

განსაკუთრებით კი ღრუბლოვანი სერვისების გაზრდილი გამოყენების პირობებში.

ბევრ იურისდიქციაში სასამართლოები ზოგადად ცდილობენ, შეძლებისდაგვარად აღასრულონ ხელშეკრულებაზე (მათ შორის გონიერ კონტრაქტზე) მოქმედი მხარეთა შორის შეთანხმებული სამართალი²¹. თუკი მხარეთა შორის არ არის შეთანხმებული მოქმედი სამართალი, სასამართლოე-

ბი, როგორც წესი, იყენებენ მოქმედ სამართლებრივ წესებს და პრინციპებს, რათა დაადგინონ გონიერ კონტრაქტზე მოქმედი სამართალი. სახელშეკრულებო

ვალდებულებებისთვის, ეს ხშირად დამოკიდებულია ინდიკატორებზე, როგორიც არის, გამოყენების ან მომსახურების მიმწოდებლის საცხოვრებელი ადგილი, რაც, როგორც წესი, გონიერი კონტრაქტების შემთხვევაში ისევე დადგენადია, როგორც არაგონიერი კონტრაქტების შემთხვევაში. ზოგიერთ იურისდიქციაში სასამართლოებმა, ხელშეკრულებაზე მოქმედი სამართლის მიუხედავად, შეიძლება, პირის მიმართ, აგრეთვე, გამოიყენონ იმ ქვეყნის სახელმწიფო ნორმები, რომელშიც იმყოფება ან რომლის საცხოვრებელი ადგილია იმ ქვეყანაში. ასეთი სახელმწიფო ნორმები შეიძლება მოიცავდეს მომხმარებელთა დაცვის კანონმდებლობას (მაგალითად, მოთხოვნებს დისტანციური გაყიდვის მიმართ), მონაცემთა დაცვის კანონმდებლობას ან ხელშეკრულების ზოგადი წესებისა და პირობების მარეგულირებელ კანონმდებლობას. თუმცა კოლიზიური სამართლის ზოგიერთი წესი, როგორიც არის წესები, რომლებიც ადგენენ აქტივის საკუთრების ან სხვა საკუთრების/ მფლობელობის უფლებებზე მოქმედ კანონმდებლობას, შეიძლება, რთული გამოსაყენებელი იყოს ან საერთოდ ვერ იქნეს გამოყენებული DLT ტექნოლოგიის გამოყენებით დადებული ტრანსაქციების ან რეგისტრირებული ქონების კონტექსტში. მაგალითად, 2006 წლის 5 ივლისის ჰააგის კონვენცია „შუამავალთან არსებულ/შუამავლის მიერ მართულ ფასიან ქაღალდებთან დაკავშირებულ ზოგიერთ უფლებაზე მოქმედი სამართლის შესახებ, როგორც ჩანს, არ გავრცელდება განაწილებულ მონაცემზე დარეგისტრირებულ ფასიან ქაღალდებზე, ვინაიდან ფასიანი ქაღალდები არ იქნება მართული შუამა-

ბისთვის, გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოება (GIZ), თბილისი, 2018, 56.

²⁰ მაგალითად, ევროკავშირის იურისდიქციებისთვის ამას ითვალისწინებს 2008 წლის 17 ივნისის ევროსაბჭოსა და ევროპარლამენტის რეგულაცია No. 593/2008 „სახელშეკრულებო ვალდებულებებზე მოქმედი სამართლის შესახებ“ (რომი I რეგულაცია), მუხლი 3. მსგავსად, რომი II რეგულაცია (რეგულაცია 864/2007/EC) მისი მოქმედების ფარგლებში უფლებას აძლევს მხარეებს, აირჩიონ არასახელშეკრულებო ვალდებულებებზე მოქმედი სამართალი (მუხლი 14) და მხარეების არჩევანის არარსებობის შემთხვევაში ადგენს არასახელშეკრულებო ვალდებულებებზე მოქმედი სამართლის განსაზღვრის საერთო წესებს.

²¹ მაგალითად, მუხლი 4, რომი I რეგულაცია.

ვლის მიერ (ეს არის DLT-ს ერთ-ერთი მთავარი მახასიათებელი).²² უფრო მეტიც, თუკი შესაბამისი კოლიზიური ნორმები განსაზღვრავენ შესაბამისი ანგარიშის ადგილმდებარეობას, როგორც მოქმედი სამართლის განმსაზღვრელ ფაქტორს, მათ ვერ ექნებათ ცალსახა პასუხი, რომელი სამართალი უნდა იქნეს გამოყენებული DLT-ზე დაფუძნებული ტრანსაქციებისა და ქონების კონტექსტში, როდესაც არ არის ცენტრალიზებული ანგარიშის მონაცემი ან მესაკუთრეთა რეესტრი. ამდენად, შესაძლოა,

არსებული კოლიზიური სამართლის ფარგლებში ადგილი ჰქონდეს ხარვეზებს ან სიცარიელეს, რისი შევსებაც ან გამოსწორებაც უნდოდეთ კანონმდებლებს. რა თქმა უნდა, ის, თუ როგორ მიუდგებიან სხვა იურიდიქციები კოლიზიური სამართლის საკითხებს, ზეგავლენას მოახდენს საერთაშორისო (საზღვრებს მიღმა) დავებზე.

როდესაც იურისდიქციებს აქვთ არათანმიმდევრული მიდგომები კოლიზიური სამართლის საკითხების მიმართ, ეს იწვევს დამატებით გაურკვევლობას. ამდენად, საბოლოოდ, საჭირო და სასარგებლო იქნება კოორდინებული საერთაშორისო ძალისხმევა, იმისათვის, რომ მიდგომა კოლიზიური სამართლის ამ საკითხების მიმართ იყოს თანმიმდევრული სხვადასხვა იურისდიქციაში (რაც არის ჰააგის კონვენციის მიზანი შუამავლის მიერ მართული ფასიანი ქაღალდების ჭრილში). თუმცა ეს, სავარაუდოდ, უფრო გრძელვადიანი ამბიციია, ვიდრე მოკლევადიანი მიზანი. მხარეებს ასევე შეიძლება სურდეთ მეტი განსაზღვრულობის მიღწევა სხვა გზებითაც, რაც შეიძლება მოიცავდეს გარკვეულ კომპრომისს DLT-ზე დაფუძნებული ფლობის სტრუქტურის დე-

ცენტრალიზებული და შუამავლის გამოყენების გამომრიცხავი ბუნების მხრივ. მაგალითად, მხარეები შეიძლება ფლობდნენ ქონებას კერძო განაწილებული მონაცემის მეშვეობით ცენტრალიზებულ ოპერატორთან (ნაცვლად ცენტრალიზებული ოპერატორის გარეშე საჯარო განაწილებული მონაცემის გამოყენებისა). ასეთ შემთხვევაში, მოქმედი დებულებებით შეიძლება დადგინდეს, რომ ოპერატორის ადგილი განსაზღვრავს ამ ქონებასთან დაკავშირებულ საკუთრების უფლების დავებზე მოქმედ სამართალს. ალტერნატიულად, შესაძლოა, მხარემ დადოს ხელშეკრულება (რომელიც DLT-ს მიღმა იქნება), რომლითაც ის დანიშნავს შუამავალს, გარკვეულწილად მეურვეს, რათა მის სახელზე ფლობდეს DLT-ზე დაფუძნებულ ქონებას, ისე, რომ შესაბამის განაწილებულ მონაცემში მესაკუთრედ ჩაინერება შუამავალი. შემდგომ ამ ქონებასთან დაკავშირებული დავა/პრეტენზია მხარეს ექნება შუამავლის წინააღმდეგ (ნაცვლად თავად ამ ქონებაზე პირდაპირი საკუთრების უფლებისა). ასეთ შემთხვევაში, შესაძლოა, მხარემ უკეთ დაადგინოს შუამავალთან დავაზე მოქმედი სამართალი და ამით მეტ გარკვეულობას მიაღწიოს მოქმედ სამართალთან დაკავშირებით. თუმცა, როგორც ზემოთ აღინიშნა, ეს გულისხმობს გარკვეულ კომპრომისს, ვინაიდან იკარგება DLT-ზე დაფუძნებული მფლობელობის შუამავლის გამომრიცხავი ბუნების სტრუქტურა.²³

²² ჰააგის ფასიანი ქაღალდების კონვენცია, იხ. <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=72> (ბოლო ნახვის თარიღი 17.02.2020).

²³ გონიერი კონტრაქტები; სამართლებრივი ჩარჩო და სახელმძღვანელო მითითებები კანონმდებლებისთვის, გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოება (GIZ), თბილისი, 2018, 57.

IV. ეთერიუმი, როგორც სმარტკონტრაქტის და კრიპტოვალუტის სინთეზი

2017 წლის ბოლოსთვის ბლოკჩეინ ტექნოლოგიებზე დაფუძნებულმა კრიპტოვალუტების²⁴ საერთო კაპიტალიზაციამ შეადგინა 500 მილიარდი დოლარი. მათგან 90% მოდის ყველაზე ცნობილ კრიპტოვალუტის ათეულზე და ერთერთს წარმოადგენს ეთერიუმი (Ethereum - 12,8%).²⁵

ძალიან მარტივად, რომ ავხსნათ ეთერიუმი ეს არის ღია პროგრამული პლატფორმა, რომელის გაჩნაც უკავშირდება ბლოკჩეინ ტექნოლოგიებს, რომელიც საშუალებას აძლევს დეველოპერებს შექმნან და განავითარონ დეცენტრალიზებული აპლიკაციები. ეთერიუმი, ბლოკჩეინ ტექნოლოგიით შექმნილი კრიპტოვალუტისა და სმარტკონტრაქტის სინთეზად უნდა იქნას მიჩნეული.

ეთერიუმის შექმნას სათავე რუსი ნაწარმოშობის კანადელმა ინფორმაციების ტექნოლოგმა და ბლოკჩეინის სპეციალისტმა ვიტალიკ ბუტერინმა დაუდო და 2014 წელს წარუდგინა კიდეც სამყაროს. მისი თქმით ეთერიუმი არის დეცენტრალიზებული პლატფორმა, რომელიც დამყარებულია ბლოკჩეინ სისტემაზე და მისი საშუალებით შესაძლებელია გონიერი კონტრაქტების შექმნა.

გამოშვებისთანავე ეთერიუმი დიდი ყურადღების ცენტრში მოექცა. კრიპტომოვაჭრეები მას ყველაზე მეტად ბიტკოინს ადა-

რებენ, რეალურად კი რამდენადაც ეს ორი კრიპტოვალუტა ერთმანეთს ჰგავს, იმდენად განსხვავდება კიდეც, გამომდინარე იქიდან რომ ეთერიუმი რეალურ ცხოვრებაში უამრავი პრობლემის გადაწყვეტის საშუალებაა.

ბუტერინი ეთერიუმის დაფუძნებამდე ერთ-ერთი ონლიან საგანმანათლებლო ჟურნალის შემქნელი იყო, რომელიც ბლოკჩეინზე, ბიტკოინზე და კრიპტოგრაფიაზე აქვეყნებდა ნაშრომებს და სტატიებს. იქიდან გამომდინარე, რომ ის სწავლობდა კომპიუტერულ ინჟინერიას და ამასთანავე ძირეულად სწავლობდა “ბიტკოინის ბლოკჩეინს” შესაძლებლობებს, მან დაინახა პოტენციალი თუ როგორ შეიძლებოდა ამ სისტემის უფრო მეტად დატვირთვა და სხვა ცხოვრებისეული პრობლემების გადაჭრა, რაც აქამდე შეუძლებელი იყო.²⁶

ეთერიუმის ბლოკჩეინში ბიტკოინის მაინინგის ნაცვლად, მაინერები გამოიმუშავენ ეთერს, კრიპტოგრაფიული ტოკენის ნაირსახეობას, რომელიც კვებავს ქსელს. ხელმისაწვდომი კრიპტოვალუტის გარდა, ეთერი ასევე გამოიყენება აპლიკაციების დეველოპერების მიერ.

ეთერიუმის ქსელში ტრანზაქციული მოსაკრებლისა და მომსახურების საფასურის გადახდისთვის. ეთერიუმის შექმნამდე ბლოკჩეინის აპლიკაციებს შეეძლო ოპერაციების მხოლოდ შეზღუდული რაოდენობის შესრულება. მაგალითად, ბიტკოინი და სხვა კრიპტორესურსები იყო შემუშავებული მხოლოდ ერთრანგიანი ციფრული ვალუტების სახით ოპერაციებისთვის.

ეთერიუმის ვირტუალური მანქანა ბლოკჩეინის აპლიკაციების შექმნის პროცესს უფრო მარტივსა და ეფექტურს ხდის. იმის ნაცვლად, რომ შექმნას სრულიად ორიგინალ-

²⁴ კრიპტოვალუტების არსის და მათი სამართლებრივი რეგულირების პრობლემებთან დაკავშირებით იხ. ზვიად გაბისონია. ბიტკოინის, როგორც ციფრული ვალუტის სამართლებრივი რეგულირების კონცეპტუალური ასპექტები. ჟურნ. შედარებითი სამართლის ქართულ-გერმანული ჟურნალი. N2/2019, გვ. 37-44.

²⁵ დ. სიჭინავაძე/მ. მაღრაძე, ელექტრონულ ფულზე გადასვლის წინამძღვრები და პრობლემები, საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული ჟურნალი გლობალიზაცია და ბიზნესი. N6, 2018, 178.

²⁶ ვრცლად იხ. blog.mycoins.ge/uncategorised/ეთერიუმი-ერთ-ერთი-ყველაზე-ბოლო-ნახვის-თარიღი-23.02.2020

ლური ბლოკჩეინი ყოველი ახალი აპლიკაციისთვის, ეთერიუმი შესაძლებელს ხდის ერთ პლატფორმაზე ათასობით აპლიკაციის შემუშავების.²⁷

ეთერიუმის დანიშნულებაა შეაერთოს და გააუმჯობესოს სკრიპტები, ალტ-ჟეტონები, და ჯაჭვზე უკვე არსებული მეტა პროტოკოლები და საშუალება მისცეს ვებ დეველოპერებს, შექმნან თვითმართული კონსესუს აპლიკაციები, რომლებსაც ექნება შემდეგი თვისებები: მასშტაბური, სტანდარტიზირებული, ყველაფრის უნარიანი, მარტივად განვითარებადი და თავსებადი. ეთერიუმი ამ ყველაფერს უზრუნველყოფს, რაც ბლოკჩეინის ფუნდამენტური საფუძველია: ის იქნება ბლოკჩეინი, რომლის პროგრამული ენაც ტურინგ დასრულებული იქნება. ყველას მიეცემა საშუალება, დაწერონ გონიერი კონტრაქტები და დეცენტრალიზებული აპლიკაციები, სადაც ისინი შექმნიან თვითმართულ წესებს პროტოკოლებისთვის მფლობელობაზე, ასევე ტრანზაქციების ფორმატებზე და მდგომარეობის გარდამავალ ფუნქციებზეც. განყენებულად ნეიმქოინის შექმნისთვის სულ საჭიროა კოდის 2 ხაზი, სხვა პროტოკოლებისთვის კი, როგორცაა ვალუტები და რეპუტაციის სისტემები — არაუმეტეს 20 კოდის ხაზი. ასევე შესაძლებელია, ეთერიუმის პლატფორმაზე აიგოს გონიერი კონტრაქტები, ეს კრიპტოგრაფიული 'ყუთები', რომლებიც შეიცავს ღირებულებას და იხსნება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ გარკვეული პირობები შესრულდა.²⁸

ასევე უნდა აღვნიშნოთ ის ფაქტიც, რომ ეთერიუმს აქვს ანგარიშები რაც გულის-

სხმობს, რომ ეთერიუმის ბლოკჩეინში მდგომარეობა შედგება ობიექტებისგან, რომლებსაც ეწოდებათ "ანგარიშები". თითოეულ ანგარიშს გააჩნია 20 ბიტკოინი მისამართი, სადაც მდგომარეობის გარდაქმნა ანგარიშებს შორის რაოდენობისა და ინფორმაციის პირდაპირი გაცვლით წარმოებს. ეთერიუმის ანგარიშები 4 ასპექტს შეიცავს:

- ნონსი - ამოვლელი რიცხვი, რომლის მექანიზმიც ტრანზაქციების მხოლოდ ერთხელ შესრულებას უზრუნველყოფს;
- ანგარიშების მიმდინარე ეთერის ბალანსი;
- ანგარიშების კონტრაქტების კოდი, თუ ის არსებობს;
- ანგარიშების საცავი.

ეთერი არის ეთერიუმის მთავარი შიდა კრიპტო "სანავი", რომელიც გამოიყენება ეთერიუმის ტრანზაქციების საკომისიოს გადასახდელად. ზოგადად, არსებობს ორი სახის ანგარიში: ანგარიშები, რომლებსაც ფლობენ გარედან და მართავენ პირადი გასაღებებით და კონტრაქტის ანგარიშები, რომლებიც იმართება თავიანთი კონტრაქტ კოდებით. გარე ფლობის ანგარიშებს არ გააჩნია კოდი და ინფორმაცია შესაძლოა გაიგზავნოს ტრანზაქციის ციფრული ხერლმონერით. კონტრაქტის ანგარიშებში, როგორც კი კონტრაქტ-ანგარიში მიიღებს მესიჯს, ააქტიურებს თავის კოდს. იგი კითხულობს და წერს შიდა მესხიერებით საცავში და წერს ახალ მესიჯებსაც, ან ქმნის კონტრაქტებს რიგითობით.

უნდა ითქვას, რომ ეთერიუმის უნიკალურობა, რომელიც მდგომარეობს კრიპტოვალუტისა და სმარტკონტრაქტის სინთეზში, მომავალში დიდ შესაძლებლობებს შექმნის სტანდარტული ვალდებულებით-სამართლებრივი ურთიერთობის შესრულების ნაწილში. თუ ექსპერტებს დაუფუჯერებთ, შორს არ არის ის დრო, როდესაც სტანდარტულ ხელშეკრულებებს გონიერი კო-

²⁷ ვრცლად იხ. [taripebi.ge/blog/სტატია/277/რა არის ეთერიუმი? კრიპტოვალუტა რომელიც Bitcoin-ის კონკურენტი ხდება? \(ბოლო ნახვის თარიღია 25.02.2020\)](http://taripebi.ge/blog/სტატია/277/რა არის ეთერიუმი? კრიპტოვალუტა რომელიც Bitcoin-ის კონკურენტი ხდება? (ბოლო ნახვის თარიღია 25.02.2020))

²⁸ ვრცლად იხ. medium.com/cryptoz-georgia/ეთერიუმის-whitepaper-daa9e369f812 (ბოლო ნახვის თარიღია 25.02.2020)

ნტრაქტების პლატფორმები ჩაანაცვლებენ, რომელსაც თვითაღსრულების ტექნოლოგიური მხარდაჭერა ექნება და თავიდან იქნება აცილებული ზედმეტი ხარჯები და დაუსრულებელი იურიდიული ბიუროკრატია.

ფაქტია, რომ ინფორმაციული ტექნოლოგიები იურისტებსაც აიძულებს გადახედონ კონსერვატიულ შეხედულებებს ბევრ სამართლებრივ ასპექტში.